

1

Føreren går i krig mod sin hær - Oster rekrutterer generalerne

Adolf Hitler var kommet til magten den 30. januar 1933 som kansler (regeringsleder) i en koalitionsregering. I løbet af kun få måneder havde han og hans partiapparat hensynsløst tiltaget sig den totale magt, knust al modstand og åbenlyst tilsidesat retsstatsprincipperne.

Nogle tyskere havde hilst disse tiltag velkommen, andre havde passivt accepteret dem, mens nogle få var blevet frastødt. En i den sidste kategori var Hans Oster, søn af en præst, karriereofficer, der havde tjent med ære under Første Verdenskrig. Oster havde valgt at blive i det ny *Reichswehr*, den tyske hær som i henhold til Versaillestraktaten var begrænset til 100.000 professionssoldater, og havde gennem 1920'erne gjort tjeneste i forskellige funktioner.

Oster fandt nazisternes politisering af alle aspekter af livet i Tyskland "dybt ubehageligt", men som mange tyskere havde han forsigtigt billiget deres politik for en national styrkelse. Han havde forholdt sig tavst og set til, mens Hitler i hemmelighed begyndte at genopbygge det tyske militærapparat.

Oster var en selskabelig og karismatisk mand, som let skabte sig venner og vakte tillid hos andre. I begyndelsen af februar

1934, var han blevet placeret i *Abwehr*, den militære efterretnings-tjeneste. Nogle få måneder tidligere havde Oster mødt Hans Bernd Gisevius, en ambitiøs ung mand der var blevet ansat i nazister-nes ny terrorinstrument, *Gestapo*, blot for at blive foruroliget over, hvad han oplevede dér. Da Gisevius begyndte at vise sin ny ven hemmelige dokumenter fra Gestapos hovedkvarter, var Oster ble- vet chokeret over deres indhold. Det stod klart for ham, at det nazisterne allerede havde gjort, såsom at fængsle politiske mod- standere og religiøse figurer og at oprette de første koncentrations- lejre, blot var et forspil til det, der ville komme.

Men det var ikke før Hitlers massakre på op mod to hund- rede SA-ledere (*Sturmabteilung*) den 30. juni 1934, ”de lange kni- ves nat”, hvorunder også to generaler blev myrdet, at Oster overbe- vistes om regimets ondskab og om nødvendigheden af at vælte det. Drabene i 1934 havde, udtrykte Oster senere, været den første lej- lighed til at ”kvæle disse forbryderes metoder i fødslen”, og hæren havde ikke blot svigtet, men havde ved at forsyne de sortuniforme- rede SS-mordere med våben og transport, gjort sig til medskyldig i lovløsheden. I det halvandet år siden Hitler var kommet til mag- ten, havde han ført en skånselsløs krig mod alle de tyskere, som vovede at betvivle hans autoritet. Oster gik fra at forholde sig skep- tisk til regimet til at blive modstander af det.¹ Hvad, der skubbede ham yderligere ad denne vej, var Hitlers behandling af jøderne.

Jøder havde i de tumultariske år først i 1920'erne været udsat for spredt gadevold og endog mord, men da nazisterne kom til magten, voksede antallet af disse tilfælde. Politifolk forholdt sig passive, når SA-bøller knuste vinduerne i jødiskejede forretninger, bankede jødiske drenge og mænd og ydmygede jødiske kvinder. Der var begyndt at dukke skilte op på offentlige steder med tekster som ”Dette område er jødefrit” eller ”Hunde og jøder ikke tilladt”. Tyskere blev opmuntret til at afbryde relationer til jøder. Bærere af ”jødisk infektion” skulle isoleres fra det ”ariske” samfund. I

1935 havde nazisterne fastlagt denne politik i Nürnberglovene, som blandt andre bestemmelser fratog jøderne deres statsborgerskab, forbød ægteskab mellem jøder og ”rene tyskere”, og gjorde det ulovligt for jøder at ansætte ikkejødiske tjenestefolk.² Mellem 1933 og 1938, hvor tyskerne strammede skruen yderligere, var 150.000 jøder – omkring 30 procent af Tysklands jødiske befolkning – emigreret.³

Hans Oster -
her med generalsdistinktioner

En af Osters nærmeste venner, Eric Schultze, husker, at ”Oster og jeg havde fuld tillid til hinanden under Det tredje Rige* og var i stand til at tale åbent. Allerede tidligt var vi ikke i tvivl om nødvendigheden af at fjerne Hitler; det eneste, der stod tilbage, var spørgs-

---

* Det nazistiske regime betegnede sig ”Det Tredje Rige”, hvorved man ønskede at fremhæve successionen fra Det Tysk-Romerske Rige (det første rige) og kejserriget fra 1871 (det andet rige); i kort form benævntes det ”Riget”. o.a.

målet: Hvordan?”⁴ De to vågnede ikke pludselig op til erkendelsen af, at Hitler måtte fjernes. Ifølge Schultze ”gik [de] ikke ind i denne opgave som soldater eller officerer, men snarere som samvittighedsfulde og foruroligede kristne, der var bekymrede over den fare, som truede hele verden”. Det vigtigste motiv for deres voksende had mod nazismen var bekymring for Tysklands jøder, ”som blev drevet til deres ødelæggelse”. Schultze skrev: ”Vi følte pludselig, at vi over for Gud var ansvarlige for deres [jødernes] redning.” Ifølge Schultze havde Oster i 1937 truffet beslutningen om, at Hitler måtte dræbes.

Oster var blevet påvirket af moralsk opposition mod Hitlers politik. Men mange af hans officerskolleger, som var uberørte af Hitlers hjemlige brutalitet, var alarmerede over Hitlers letsindige udenrigspolitik, som de frygtede ville føre Tyskland ind i en selvmorderisk krig. Mellem 1933 og 1936 havde Føreren taget Tyskland ud af Folkeforbundet, meddelt eksistensen af et luftvåben (*Luftwaffe*), afsløret planer om værnepligt, som ville bringe hæren op på en halv million mand, og havde genmilitariseret Rhinlandet. De sidstnævnte foranstaltninger var en ensidig overtrædelse af Versaillestraktaten, som havde bragt en afslutning på Første Verdenskrig. Mens Hitler havde afviklet Versaillestraktaten, havde hans tidligere modstandere, Storbritannien og Frankrig, kun fremført svage protester. Men generalerne mente, at Hitler i sidste ende ville presse briterne og franskmændene for hårdt, og at det ville føre til krig.

Mellem 1935 og 1937 havde Oster skabt kontakt til ligesindede mænd, som i 1938 ville blive hans allierede. Men i denne periode havde der ikke været nogen lejlighed til, at han kunne agere mod det hadede nazistiske regime. Så længe Hitler havde været i stand til at intimidere de vestlige magter, havde de fleste tyskere fortrængt den tvivl, de måtte have næret til deres Fører. Han havde trods alt bragt velstand til deres depressionsplagede land og havde genind-

sat fædrelandet i dets retmæssige plads som en stærk militærmagt i Europa.

Men så, i november 1937, fandt der to møder sted, som ændrede den europæiske historie. Disse hemmelige møder igangsatte en kæde af begivenheder, som bragte Tyskland på randen af krig og skabte en ideel lejlighed for Hans Oster til at iværksætte hans plan om at eliminere Hitler og vælte det nazistiske regime.

5. november 1937, Berlin, Rigskancelliet

I det svindende lys en mørk eftermiddag den 5. november 1937 kører en flåde af elegante mercedes-limousiner frem til indgangen til Rigskancelliet nær krydset mellem Wilhelmstraße og Vossstraße, hvor de berømte passagerer stiger ud. En for en går de ind i bygningen og modtages med honnør af de sortuniformerede SS-vagter, der er opstillet ved indgangen og langs korridorerne. Den fire etager høje bygning, der blev rejst i midten af det 19. århundrede i neorenæssancestil, havde været residens og arbejdsplads for de tyske kanslere siden fyrst Otto von Bismarck, arkitekten bag Tysklands samling. Bygningen udgjorde fortsat hjertet i regeringen, men i 1937 var det ikke længere Weimarrepublikkens trikolore i sort, rød og guld, der vajede over bygningen. Den var blevet erstattet af de gamle kejserlige farver, rød, sort og hvid, overlejret af et nazistisk hagekors. Ledsaget af deres hjælpere fandt Det Tredje Riges fyrster frem til konferencerummet, men trådte ind i dette alene, efterladende deres adjutanter og tekniske eksperter i forværelset. De var blevet indkaldt til en konference af Adolf Hitler.

Samlet omkring det tunge egetræsbord var de mænd, der havde kommandoen over Rigets væbnede styrker: generaloberst Hermann Göring, chef for luftvåbnet; admiral Erich Raeder; chef for flåden; generaloberst Werner von Fritsch, chef for hæren; og

feltmarskal Werner von Blomberg, krigsminister og øverstkommanderende for Wehrmacht. Yderligere ved bordet sad baron Konstantin von Neurath, udenrigsminister, og oberst Friedrich Hoßbach, Hitlers militæradjudant, hvis protokol over det historiske møde er blevet kendt som ”Hoßbach-memorandummet”.⁵ Disse mænds veje til anseelse i det tyske establishment havde været direkte og ortodokse; kun Göring udgjorde en undtagelse: Han skyldte sine nazistiske forbindelser sin position.

I sin ungdom havde Hermann Göring været en af det tyske militærs lysende stjerner. I oktober 1914, i en alder af kun 21 år og blot få uger efter verdenskrigens udbrud, var han blevet udvalgt til at blive en af fædrelandets første flyvere. Han var frygtløs og succesrig og vandt fædrelandets højeste militære medalje, *Pour le Mérite*, og sluttede krigen som chef for den berømte Richthofen-eskadrille. Han tilsluttede sig det tidlige nazistiske parti i 1922 og blev det efterfølgende år såret under det mislykkede ”Ølstuekup”.

I modsætning til andre højt placerede nazister var Göring en omgængelig og endog charmerende mand, som sædvanligvis gjorde et positivt indtryk på udenlandske besøgende. Han var ekstravagant, havde en usædvanlig forkærlighed for luksuriøse boliger, prangende uniformer og god mad. Hans svaghed for sidstnævnte indbragte ham øgenavnet *der Dicke*, ”den tykke”. Han var en af de meget få topnazister, som almindelige tyskere følte sig forbundet med, måske på grund af hans åbenlyse menneskelige svagheder. Fra begyndelsen af 1930’erne og til 1942 var Göring reelt nummer to i det nazistiske hierarki.⁶

Göring trådte i 1935 offentligt frem som øverstkommanderende for Luftwaffe. Skønt Luftwaffe siden da var vokset betragteligt, udgjorde det i 1937 langt fra det dominerende militærapparat, det skulle blive to år senere. På alarmerende vis var lynkrigens våben – Messerschmitt-jagere, Heinkel-bombemaskiner og Stuka-

dykbombere -, som snart skulle komme til at terrorisere hele Europa, blevet kamptestet af tyske piloter, der kæmpede side om side med general Francos fascistiske styrker i Den Spanske Borgerkrig.

Werner von Fritsch

Erich Raeder

Hermann Göring

Werner von Blomberg

Konstantin von
Neurath

Friedrich Hoßbach

Erich Raeder, som med sine 61 år var den ældste i værelset, var i 1928 blevet udnævnt til øverstkommanderende for flåden – fem år før Hitler greb magten. Skønt han var en karriereofficer, som stødt var steget op gennem graderne, udviste han intet af det forbehold – endog foragt -, som hærens regulære officerer nærede over for Hitler. Tværtimod havde Raeder fra begyndelsen vist velvilje over for Hitler.

Hitler havde som tidligere infanterist ingen forståelse for eller interesse i flådeforhold. Det havde fordele og ulemper for Raeder.

Mens det betød, at Hitler næsten aldrig blandede sig i flådens anliggender, betød det samtidig, at han kun støttede Raeder minimalt. I 1937 var flåden midt i et byggeprogram, som var planlagt til at nå sit højdepunkt i 1947. Men i 1937 omfattede Raeders store skibe kun tre lommeflagskibe, to tunge krydsere og to slagkrydsere, hvilket end ikke matchede den franske flåde og var langt underlegen den britiske. I tilfælde af krig ville *Royal Navy* med dens globale opgaver selvfølgelig kun efterlade en brøkdel af sin styrke i de hjemlige farvande. Men Raeder var udmærket klar over, at hans svage styrke ville blive blæst væk fra havet i en kraftprøve med Storbritannien selv med en reduceret flåde.

Werner von Fritsch var hovedarkitekten bag den tyske hærs genopståen. I 1937 var den opgave imidlertid langt fra overstået. Hæren talte lidt over fyrre divisioner, heraf otte motoriserede og tre panserdivisioner. Den var den franske hær, som kunne mønstre næsten hundrede divisioner, langt underlegen. Det franske kampvognsvåben var ikke formeret i separate divisioner, men de franske pansrede brigader rådede over kampvogne, som var stærkere pansrede end deres tyske modstykker. Fritsch betragtede tanken om en krig med gru, især en krig mod Frankrig, Storbritannien og Sovjetunionen. Hæren befandt sig mange år væk fra en styrke, som kunne gøre en sådan konflikt endog tænkelig.

Werner von Blomberg havde gjort tjeneste som stabsofficer under Første Verdenskrig og fortsatte som stabsofficer gennem 1920'erne.⁷ I 1933 blev han udnævnt til krigsminister i Hitlers første regering. Blomberg tjente Hitler kompetent, men hørte aldrig til det nazistiske system.

Konstantin von Neurath var en karrierediplomat, der var blevet udnævnt til udenrigsminister i 1932, Weimarrepublikkens sidste, vanskelige år. Hitler beholdt ham i funktionen primært for at forsikre verden om, at nazisterne ikke havde til hensigt at skabe

store forandringer i udenrigspolitikken. Neurath var en føjelig karakter, der kun beholdt sin position, så længe han var i stand til at undertrykke sin vurdering af, hvad der ville være klogere, og at støtte Hitlers risikable udenrigspolitik.

Hitler rettede den novembereftermiddag sine bemærkninger til disse mænd. Han var kommet for at tale, ikke for at konsultere. Hitler talte med styrke og følelse og brugte sin knyttede højre hånd med pegefingern strakt frem som en pistol rettet mod sine tilhørere. Han lænede sig frem mod dem og trak sig derefter til-

Adolf Hitler i 1937.

bage, mens han lejlighedsvis slog i bordet for at understrege en pointe. De, der var udsat for Førerens private retorik, blev ofte forlegne; kvinder faldt undertiden i afmagt; mænd blev intimideret eller besnæret.

Mødet begyndte klokken kvart over fire og sluttede halv ni; i de første to timer fremførte Hitler en monolog. Han begyndte med at gentage emnet for sin bog, *Mein Kampf*, der var blevet udgivet ti år tidligere. Tyskland havde brug for *Lebensraum*, således

at den tyske race kunne vokse sig større og leve i velstand. Dette Lebensraum skulle ikke findes i kolonier i Afrika eller Asien, men i Europa, ”i Rigets umiddelbare nærhed.” Men hvis Tyskland skulle tiltage sig et sådant rum, måtte det være rede til konflikt, for ”der har aldrig ... været rum uden en herre .... [Og] angriberen bliver altid mødt af en besidder.” De, der stod i vejen for Tyskland, hævdede Hitler, var det ”hadinspirerede” Storbritannien og Frankrig. De var imidlertid begge aktuelt svækkede og ville næppe reagere på en tysk offensiv: Storbritannien som følge af dets problemer i Irland og Indien og Frankrig på grund af ”interne politiske vanskeligheder”.

Under alle omstændigheder, sagde Hitler, så ville det være nødvendigt for Tyskland at slå til ikke senere end 1943-45, for til den tid ”vil vor relative styrke falde i forhold til en oprustning ... i den øvrige verden”. Føreren skitserede derpå flere politiske scenarier, som ville give Tyskland en mulighed for at handle. Hovedargumentet i hans budskab lovede et langt tidligere træk mod hans fjender. Han forudså den mulighed, at ”hvis intern strid i Frankrig skulle udvikle sig til en krise, der bandt den franske hær fuldt ud og umuliggjorde dens anvendelse i en krig mod Tyskland, så var tiden for indsats mod tjekkerne kommet”. Eller Frankrig kunne blive involveret i en krig mod et ”andet land” (det ville sige Italien), hvilket ville gøre det sårbart. I begge tilfælde, sagde Hitler, kunne der ikke være nogen tøven om, *hvor* Tyskland skulle slå til: ”Vort første mål må være at besejre Tjekkoslaviet og Østrig samtidigt for at fjerne truslen derfra under en mulig operation mod Vesten.”

Så målet skulle være de to stater, som var blevet skabt af fredsskaberne i Versailles for at inddæmme Tyskland i Centraleuropa. Østrig, der frem til slutningen af Første Verdenskrig havde udgjort hjertet i Det Habsburgske Imperium, var nu blevet reduceret til en bjergrepublik med syv millioner tysktalende indbyggere, som det

var blevet forbudt at tilslutte sig Tyskland. Tjekkoslaviet, det store demokrati i Østeuropa, var en multietnisk stat (med 3,5 millioner tyskere) med stærke forsvarsanlæg og Skoda-rustningsfabrikkerne, de største i Europa. Tjekkoslaviet og Østrig blokerede Tyskland i dets sydlige og sydøstlige grænser. Med disse to stater annekteret, påstod Hitler, ville Riget vokse til sine ”naturlige” grænser og kunne producere flere fødevarer og opstille yderligere tolv divisioner i Wehrmacht.

Men hvad med Storbritannien og Frankrig? Sidstnævnte havde garanteret de tjekkiske grænser i en traktat om militær assistance. Storbritannien ikke var part i traktaten, men var Frankrigs stærkeste allierede, og ingen kunne forestille sig en krig mellem Frankrig og Tyskland, hvori Storbritannien ikke ville blive involveret på fransk side. Men Hitler afviste denne trussel, idet han mente, at ”det er næsten sikkert, at Storbritannien og formentlig også Frankrig allerede har afskrevet tjekkerne”. Selv om Frankrig skulle ønske at forsvare Tjekkoslaviet, så forventede han, at Frankrig ikke ville gøre det uden britisk støtte, hvilket aldrig ville blive tilbudt.

Skønt der var umuligt at forudse præcist hvornår, en mulighed ville opstå, var Hitler besluttet på at drage fordel af den ”endog så tidligt som i 1938”. Og når den tid kom, sagde Hitler, ”ville angrebet på tjekkerne nødvendigvis skulle gennemføres med lynets hast”. Hitler havde gjort sine planer klart. Krig var uundgåelig. Den kunne komme når som helst mellem 1938 og 1943-45, men de militære chefer måtte være klar til at kunne handle, når som helst de politiske begivenheder var fordelagtige. Den krigsmaskine, som han havde forberedt gennem de sidste fire år, måtte være klar til brug så tidligt som to måneder fra da af.

Efter denne monolog bad Hitler om sine militære chefers reaktion. Raeder var tavs, men man kan forestille sig hans tanker, da han overvejede en kamp mod Royal Navy med sin håndfuld krigs-

skibe. Fritsch og Blomberg forholdt sig ikke så tavse. De stillede spørgsmål ved Hitlers formodning om fransk sårbarhed. Selvfølgelig var Frankrig involveret i en krig mod Italien, ville det være i stand til at stille en overvældende styrke mod den langt mindre tyske hær. Blomberg bemærkede svagheden i de tyske forsvarsanlæg mod vest og kontrasterede disse til ”styrken i de tjekkiske befæstninger, der nu har antaget karakter af en Maginot-linie, som i alvorlig grad vil kunne vanskeliggøre et [tysk] angreb”⁸. Begge de to hærofficerer udtrykte frygt for risikoen for være i krig med både Frankrig og Storbritannien. Neurath stillede spørgsmål ved Hitlers tro på, at en snarlig britisk-fransk-italiensk konflikt var sandsynlig.

Göring talte kun, da han blev angrebet af Blomberg og Fritsch for sin dårlige ledelse af den fireårsplan, der skulle have fremskaffet det materiel, som generalerne havde brug for for at kunne udkæmpe en krig. Göring havde i 1936 tiltaget sig ansvaret for planen, men han havde hverken megen interesse eller kompetence for økonomiske og planlægningsmæssige forhold. Mens Göring blev udsat for en skånselsløs udskældning fra de to hærofficerer, var Hitler ”en opmærksom lytter”. Chefen for Luftwaffe ville for denne ydmygelse snart finde en måde at slå tilbage på sine to modstandere. På sin side forlod Hitler mødet med en afsky for sine hærchefer. Han havde beordret dem til at forberede sig til krig, og de havde haft den frækhed at opponere mod ham. Der ville blive krig med dem eller uden dem.⁹

Fritsch meddelte straks generaloberst Ludwig Beck, chef for hærens generalstab, hvad Hitler havde sagt. Da Abwehr havde kontorer i samme bygning som hærens hovedkvarter i Bendlerstraße, og da Beck var tæt på Oster og admiral Wilhelm Canaris, leder af Abwehr, er det sandsynligt at begge Abwehr-officerer blev indviet i Hitlers planer på dette tidspunkt. Som for Fritsch og Blomberg var deres første reaktion sandsynligvis forfærdelse ved tanken om en ny krig. Men Oster kan også have indset, at Hitlers åbenlyse

aggression mod Østrig og Tjekkoslaviet over for det tyske folk ville afsløre, at dets Fører var megalomanisk besluttet på at trække det ind i en krig.

19. November, Bayern, Berghof i Berchtesgaden

Blot to uger efter at Hitler havde meddelt sin militære chefer, at det var hans hensigt at indtage Østrig og Tjekkoslaviet, inden Tysklands militære fordele over for Storbritannien og Frankrig gik tabt, mødtes han ansigt til ansigt med et medlem af Storbritanniens herskende klasse. Mødet gav Føreren og en repræsentant for Neville Chamberlains ny regering lejlighed til at tage bestik af hinanden.

Edward Wood, tredje Viscount Halifax, var kommet til Tyskland for at gå på jagt. Det var i hvert fald den historie, der blev fortalt. Halifax elskede feltsport, især rævejagt og skydning. Han var født uden venstre hånd og anvendte en protese i form af en knyttet næve med en fjederudløst tommelfinger til at åbne marklåger, mens han holdt tømmer og horn med sin højre hånd. Han var meget høj og tynd og gav indtryk af stor værdighed. Blandt hans samtidige var der ingen, som registrerede vittige bemærkninger fra Halifax, og der er få erindringer om hjertelig latter. Som mange britiske aristokrater talte han med en let læspen og udviklede en vane med ekstreme omskrivninger, som selv hans venner lejlighedsvis fandt forvirrende. Ved en lejlighed indledte han en sætning således: ”Jeg ville have ment, at man kunne sige, at det med rimelighed kunne anses at ...” I dag ville man kalde ham genert, endog asocial, men i den lille verden af London-klubber, selskaber på landsteder, rævejagter og tory(konservativ)-politik var han respekteret og beundret. Han opretholdt en professionel hjertelighed, men personlig reserverethed over alle med undtagelse af meget få intime venner. Efter at hans sønner havde giftet

sig, spurgte hans nye svigerdøtre, hvorledes de skulle tiltale ham. ”Lord Halifax”, svarede han.¹⁰

Halifax’ bryllup med Lady Dorothy Onslow i 1909 var begyndelsen på et langt, lykkeligt ægteskab, som frembragte adskillige børn og ingen skandaler. Han gik ind i politik i januar 1910, hvor han vandt tory-højborgen Ripon i Yorkshire nær familiens landsted. En ny afstemning elleve måneder senere var hans sidste valgkamp i en politisk karriere, som varede næsten halvtreds år. Halifax steg stødt op ad den politiske stige. I september 1938 havde han tjent som formand for Uddannelseskommissionen, vicekonge af Indien, krigsminister, *Lord Privy Seal** og fra februar 1938 udenrigsminister. Blandt sine kolleger og andre politikere blev han anset som en mand med gode principper og en god dømmekraft.

I november 1937 var Lord Halifax som privatperson i sin egenskab af *Master of the Middleton Hunt*, blevet inviteret til Den Internationale Jagtmesse i Berlin af en anden privatperson, Hermann Göring, i dennes egenskab af *Reichjägermeister*. Göring lod i fortrolighed vide, at hvis Lord Halifax ønskede det, kunne der arrangeres en samtale med Føreren. Jagtturen var en nødvendig afledning, idet ingen af de to regeringer ønskede at risikere den forlegenhed, der kunne opstå, hvis et officielt møde udviklede sig uheldigt, men begge ønskede at skabe kontakt til den anden part.

I 1937 havde Lord Halifax embedet som *Lord President of the Council*.** Hvad, der var væsentligere, var, at han var den britiske premierminister Neville Chamberlains allierede og fortrolige, og at han delte dennes forpligtelse over for appeasement-politik-

---

* England har bevaret en række politiske embeder, hvis oprindelse rækker langt tilbage, og hvis indhold har ændret sig meget i forhold til det oprindelige. *Lord Privy Seal* var oprindeligt bæreren af monarkens personlige segl; i dag har indehaveren af titlen plads i regeringen som minister uden portefølje. (o.a.)

** Endnu et traditionelt engelsk embede. *Lord President of the Council* leder *The Privy Council*, der er en samling af rådgivere for monarken. (o.a.)

ken. Efter krigsudbruddet i 1939, blev denne politik udkældt for at være en kolossal fejltagelse, men i 1937 havde den bred offentlig støtte og blev betragtet som generøs og progressiv. I Chamberlains opfattelse var appeasement en anerkendelse af Tysklands de facto tilbagevenden til stormagtsstatus. Chamberlain anerkendte stiltiende uretfærdigheden i Versaillestraktaten gennem sin villig-

November 1937: Lord Halifax (tv.) og Hermann Göring i Schorfheide, hvor Göring havde sit repræsentative gods, Waldhof Carinhall.

hed til at tillade Tyskland at foretage justeringer af den, inklusive tilbagegivelse af nogle af de kolonier og europæiske territorier, som traktaten havde frataget Tyskland. Chamberlain formodede, at når først disse justeringer var blevet gennemført, ville Hitlers appetit på territorium være mættet, og Tyskland ville falde til ro og opføre sig som en ansvarlig stormagt.

Til gengæld for indrømmelserne til Hitler ønskede Chamberlain imidlertid en ”generel regulering” af forholdet mellem de to lande. Han forventede tysk anerkendelse af de nyligt ændrede grænser,

og en forsikring om, at Storbritannien og Tyskland fredeligt ville dele lederskabet af Europa. Dette løfte behøvede ikke at være så formelt som en traktat, men det krævede at blive grundigt diskuteret, accepteret og underskrevet. Chamberlains søgen efter denne vanskeligt opnåelige generelle regulering ville fra november 1937 og gennem Münchenkonferencen elleve måneder senere drive hans diplomati i retning mod Hitler.

Da Görings invitation ankom til London i begyndelsen af oktober, havde Anthony Eden alvorlige forbehold angående, hvorvidt Halifax skulle acceptere den. Eden, som ikke var fortaler for appeasement, frygtede, at Halifax ville aflevere det forkerte budskab. Chamberlain mente derimod, at invitationen gav en vidunderlig mulighed for at bringe ideen om en generel regulering op for Hitler, og Halifax selv var ivrig efter at tage af sted. Så den 17. november fløj Halifax til Berlin og blev yppigt fejret af tyske jagtentusiaster. (De gav ham endog kælenavnet "Halalifax", et spil på råbet *Halali!*, der er den tyske ækvivalent til de britiske rævejægers *Tally-ho!*) Halifax var åbent tiltrukket af Görings "komplekse personlighed ... filmstjerne, stor jordejer, interesseret i sit gods, ministerpræsident, højtplaceret partifunktionær, overskytte på Chatsworth."¹¹ To dage senere, da hans jagtmaskerade var overstået, rejste Halifax med tog til Bayern for at møde Hitler i dennes bjergrefugium.

Byen Berchtesgaden i Bayern ligger neden for bjerget Obersalzberg på den tyskøstrigske grænse. Hitler var kommet i området siden 1925 og havde i 1935 købt et lille hus med et grundstykke på bjerget. Med sin voksende personlige indkomst, der stammede fra royalties fra *Mein Kampf* og penge, som den tyske regering betalte ham for at anvende hans portræt på frimærker, havde Hitler været i stand til at udvide både hus og grund. I 1938 bestod hans ejendom af omkring syv kvadratkilometer grund og en langt større bygning,

”Berghof”, med et enormt panoramavindue, der gav udsigt til byen Berchtesgaden og bjerget Untersberg. Hitler sagde: ”I nætterne på Berghof er jeg ofte vågen i timevis og betragter fra min seng bjergene oplyst af månen.” Hitler tilbragte så megen tid, han kunne, her, og ordnede ofte sine forretninger fra denne fjerne placering.¹²

Efter at være kørt op ad bjerget, undgik Halifax på et hængende hår en tidlig katastrofe. Hitler var iklædt den lokale dragt, der omfattede ”sorte bukser, hvide silkestrømper og pumps”. Halifax antog ham for at være en tjener og var ved at skulle give ham sin hat og frakke, da Neurath, den tyske udenrigsminister, hæst hvi-

Berghof, Hitlers residens i Berchtesgaden

skede ”*Der Führer! Der Führer!*” Halifax undgik knap at forveksle diktatoren i en af verdens stærkeste militærmagter for en tjener i livré.

De to faldt endelig tilrette i de dybe, overdimensionerede lænestole, som Hitler favoriserede; den knap to meter høje Halifax med sit smalle udtryksløse ansigt over for Hitler klædt i bayersk dragt og med den meget korte moustache. Hitler indledte samtalen med en emotionel tale om det umulige ved at have med demokratier at gøre. I en skarpsindig drejning af emnet hævdede Føreren dernæst,

at der ”mellem England og Tyskland kun eksisterede én uoverensstemmelse, kolonispørgsmålet”. I virkeligheden nærrede Hitler ikke megen interesse for kolonier. Ikke desto mindre anvendte Halifax kolonispørgsmålet til at nævne muligheden for ”en ærlig regulering gennem hvilken, der kunne opnås ro og sikkerhed i Europa”. Hitler sagde ingenting. Halifax gik videre og udtrykte håb om, at Tyskland atter ville tilslutte sig Folkeforbundet, som det var trådt ud af fire år tidligere. Stadig intet svar fra Hitler. Sluttelig spillede Halifax sit trumfkort. I henhold til sine noter om mødet, gjorde han nøjagtigt det, Eden havde frygtet, at han ville gøre: Han gav Hitler grønt lys til yderligere aggression. Halifax vidste, at Hitler ønskede at annektere områder i Centraleuropa, der var beboet af etniske tyskere, men som med fredsordningen efter Første Verdenskrig var blevet en del af andre stater. Det drejede sig især om Danzig (nu Gdańsk i Polen), der var blevet gjort til en ”selvstyrende fristad”; Sudeterlandet ved Tysklands sydøstlige grænse, som var blevet en del af det nyoprettede Tjekkoslaviet; og republikken Østrig, som i fredsordningen var blevet forbudt at tilslutte sig Tyskland. Halifax’ noter sammenfatter loyalt hans fremstilling af Storbritanniens stillingtagen:

Alle andre spørgsmål falder ind under kategorien af mulige ændringer i den europæiske orden, som der med tiden kan træffes afgørelse om. Blandt disse spørgsmål var Danzig, Østrig og Tjekkoslaviet. England var interesseret i at se en fredelig udvikling og ønskede at undgå metoder, der kunne forårsage langsigtede forstyrrelser, som hverken kansleren eller andre lande kunne finde ønskværdige.¹³

I denne forbavsende erklæring havde et seniormedlem af den britiske regering umisforståeligt indikeret over for Hitler, at det stod ham frit at annektere Østrig og Danzig og at splitte Tjekkoslaviet, når blot han gjorde det på en gentlemanagtig måde.

Til slut svarede Hitler, at ”hvad angik Tjekkoslovakiet og Østrig, kunne der forudsat en passende indstilling opnås en regulering”. Han fortsatte med at gøre det klart, at denne ”passende indstilling” måtte komme fra østrigerne og tjekkerne. Mødet sluttede med at Hitler atter fremførte spørgsmålet om tilbagegivelse af de tyske kolonier, hvilket uden tvivl havde til formål at skjule hans store tilfredshed med, at han havde fået, hvad han ønskede, uden at skulle spørge om det.

Under den efterfølgende vegetariske frokost rettede konversationen sig mod Indien, hvor Halifax fra 1926 til 1931 havde været vicekonge, i en periode med ikkevoldelig agitation fra indiske nationalister. Hitler tilbød sin gæst nogle råd om, hvorledes briterne burde behandle disse uromagere. ”Skyd Gandhi”, sagde han, ”og hvis det ikke er tilstrækkeligt til at få dem til at give efter, så skyd en halv snes medlemmer af Kongres[partiet], og hvis det heller ikke er tilstrækkeligt, så skyd 200 og så fremdeles, indtil ordenen er genoprettet.”¹⁴

Halifax stirrede på Hitler, følge Ivone Kirkpatrick ”med en blanding af overraskelse, afsky og medfølelse”, men fastholdt sin beherskelse.¹⁵ Ejendommeligt nok var det ikke sidste gang, at Gandhis navn blev bragt op. Da Halifax var vendt tilbage til England, sammenlignede han flere gange Hitler med den indiske nationalist og beskrev ved en lejlighed Hitler som værende ”som Gandhi i preussiske støvler”. Den eneste måde at give mening til denne besynderlige sammenligning er, at fra Halifax’ perspektiv var de begge vanskelige, mærkværdigt udseende nationalister, der nægtede at forhandle efter de konventionelle regler. Denne falske forestilling er en påmindelse om de britiske appeasement-tilhængeres kortsigtede betragtninger: I Hitler mente de at have en excentrisk, men grundlæggende fornuftig person, som de kunne ”gøre forretninger” med.

Da Halifax vendte tilbage til Berlin efter sin samtale med Hitler, blev han mødt af sin vært, *der Reichjägermeister*, der var klædt i brune ridebukser og støvler, grøn lædervest og et grønt læderbælte, hvorfra der hang en daggert i en rød læderskede”. Trods Görings klovneagtige fremtræden og imødekommende lune spekulerede Halifax over, ”hvor mange mennesker han havde haft ansvar for at få dræbt”.¹⁶

Under middagen samme aften sad Halifax ved siden af krigsminister Blomberg, som, i modsætning til Hitler, fortalte ham sandheden: Tyskland var ikke særlig interesseret i kolonier; de ”virkelige spørgsmål” lå i Central- og Østeuropa. Da Halifax den 22. november med tog og skib var vendt tilbage til London, reflekterede han over de forskellige budskaber, han havde modtaget, og over den kløft i værdier, der adskilte ham fra den tyske diktator. Ikke desto mindre forsikrede han sig selv om, at han i det mindste havde ”skabt kontakt”, og at besøget på ingen måde havde skadet de britisk-tyske relationer.¹⁷

Da Eden så Halifax’ noter fra mødet med Hitler, gjorde han sig helt andre tanker. I sin upassende hast med at indrømme Tyskland handlefrihed i Centraleuropa havde Halifax foræret for meget bort. Trods Hitlers tilsyneladende mangel på interesse frygtede Eden, at Føreren kunne have tolket Halifax’ bemærkninger som et signal fra Hans Majestæts Regering om, at det stod ham frit at forfølge sine ønsker uden at bekymre sig om britisk indblanding. Hans frygt var velbegrundet. Kort efter Halifax’ afrejse sendte Tysklands udenrigsminister Neurath et hemmeligt telegram til de tyske ambassader i Rom, London, Paris og Washington, hvori han opsummerede samtalerne:

Briterne mente ikke, at status quo skulle fastholdes under alle omstændigheder. Blandt de spørgsmål, hvor der på kortere eller længere sigt sandsynligvis kunne gøres ændringer var Danzig,

Østrig og Tjekkoslaviet. England var blot interesseret i, at sådanne forandringer gennemførtes i en fredelig udvikling.¹⁸

I London udtrykte Chamberlain glæde, de han blev underrettet om detaljerne i Halifax' mission. I premierministerens opfattelse havde Halifax skabt en succesfuld indledningsvis kontakt til den tyske diktator. Tilbage i Berghof affærdigede Hitler foragteligt Halifax som "den engelske præst",¹⁹ Han var blevet bekræftet i, at han havde haft ret under sit møde med sine militære chefer den 5. november, da han havde forudsagt, at "Storbritannien har allerede afskrevet tjekkerne"²⁰ Tilfreds med, at hans fornemmelse om Storbritannien havde været korrekt, kunne Hitler nu fremme sine planer om erobring i Centraleuropa.

12. januar 1938, Berlin, Krigsministeriet

Den tvangfri gruppe i Krigsministeriet omfattede krigsministeren selv, feltmarskal Blomberg, hans tre nuværende og én tidligere adjutant, en køn ung kvinde og hendes mor, Göring og en urolig Fører. De to sidstnævnte var kommet for at for at være vidner ved brylluppet for Tysklands fremmeste soldat.²¹ Blomberg var en høj, flot og udadvendt tresårig, der havde været enkemand siden 1929. I efteråret 1929 havde Blomberg forelsket sig i Eva Gruhn, der var femogtyve, og som han havde mødt på det hotel, hvor hun arbejdede. *Fräulein* Gruhn var med sin tilbeders ord "et jævnt barn af folket". Hendes far, der havde været gartner, var død, og hendes mor var indehaver af en massagesalon med et tvivlsomt ry. Hvor tiltrukket Blomberg end var af den unge kvinde, så erkendte han, at officerskorpset og måske Førereren ikke ville billige hans ægteskab med en kvinde, der var så ung og i den grad manglede social status. Men i midten af december blev Blomberg af omstændighederne tvunget til at handle. Feltmarskallen havde en rival, en ung mand som også stræbte efter Evas gunst, og som nægtede at forsvinde.

Ydermere var Fräulein Gruhn flere måneder henne i en graviditet. Blomberg besluttede sig for at ægte hende.

Blombergs næste skridt forekommer i tilbageblik at have været monumentalt selvdestruktiv. Han betroede sit dilemma til Hermann Göring og spurgte om dennes hjælp. Han havde forelsket sig og havde en affære med en ung kvinde ”med en vis fortid”. Hvordan mente Göring, at Hitler ville reagere på generalens ønske om at ægte Fräulein Gruhn? Og kunne Göring gøre noget ved hans ubekvemme rival?

Göring erkendte straks Blombergs ønsker som en sjælden mulighed for at manøvrere generalen ind i vanære og ud af embedet, et embede som Göring selv efterstræbte. *Selvfølgelig* ville han hjælpe. I løbet af få dage modtog den unge rival et attraktivt tilbud om en stilling i et tysk firma i Argentina, som han ivrigt accepterede. Göring forsikrede Blomberg om, at han ville tale med Føreren om ægteskabet. Snart var forhindringerne blevet fjernet. Hitler billigede ikke blot ægteskabet, men indvilligede endog i sammen med Göring at optræde som vidne. Den lettede feltmarskal skyndte sig at gennemføre sine ægteskabsplaner, inden Føreren kunne skifte mening, og inden brudens tilstand blev for åbenlys.

Fælden smækkede ikke i, før end Blomberg og hans brud var rejst på deres bryllupsrejse. Så dukkede der pludselig et dossier over den ny *Frau* Blomberg op på skrivebordet hos en politieembedsmand i Berlin. For ikke længe siden var hun blevet arresteret, men ikke dømt, for sædelige anklager. Skønt Hitler og andre senere refererede til hende som prostitueret, er den eneste forseelse, som hun tilsyneladende var skyldig i, optræden på pornografiske fotos.

På et eller andet tidspunkt fandt det tilfældige politidossier vej op gennem hierarkiet og landede på Görings skrivebord, hvilket han så afgjort havde haft til hensigt, at det skulle gøre. Med en

beklagelse over, at det var hans skæbne altid at være overbringer af dårlige nyheder til Føreren, præsenterede Göring ham den 24. januar for materialet. Hitler syntes oprigtigt chokeret over disse ”afsløringer”, skønt han var en overbevisende skuespiller og fra begyndelsen let kan have været den tavse partner i en konspiration mod Blomberg. Under alle omstændigheder beklagede han dybt, at ”hvis en tysk feltmarskal vil gifte sig med en luder, så kan alt ske i denne verden”.²² Det beseglede Blombergs skæbne.

Göring, der handlede på Hitlers instruktioner, meddelte Blomberg, at på grund af hans vanærende valg af ægtefælle, ville han være nødt til at træde tilbage fra sit embede som krigsminister og tillige træde ud af hæren. Blomberg udtalte senere: ”Det var mit livs største overraskelse og det værste slag, jeg nogensinde havde modtaget.”²³ Den brutale ødelæggelse af Blombergs ry og karriere blev modtaget med tavshed eller stille billigelse af de fleste af militærets officerer. Blombergs manglende personlige format og politiske uafhængighed havde ikke bibragt ham megen beundring fra hans kolleger.

Med Blombergs tilbagetræden var Görings vej til Krigsministeriet kun blokeret af generaloberst Fritsch. Med mindre han fandt en måde at vanære Fritsch på, ville generalen som forventet tiltræde det ledige embede. Som hærchef med et plefrit ry, der nød høj anseelse blandt sine kolleger, syntes Fritsch opstigen på forhånd at være fastlagt. Göring vendte sig til sine allierede, Heinrich Himmler og Reinhard Heydrich, henholdsvis chef og næstkommanderende for Tysklands frygtede SS og Gestapo.

Oster havde hørt om den ulmende skandale gennem sin ven Gisevius. ”Jeg har netop set fingeraftryk fra Deres feltmarskals hustru”, havde den tidligere politiembedsmand sagt med henvisning til de tvivlsomme rygter, der cirkulerede om den unge kvinde. ”Er den sag nu i gang igen?” svarede Oster. Derpå opsøgte de begge

Canaris. Inden de kunne sige noget, udbrød denne: ”Er det ikke alt sammen forfærdeligt?” I løbet af deres samtale sagde Canaris dystert: ”Der er angiveligt også noget galt med Fritsch.”²⁴

26. januar 1938, Rigskancelliet

Scenen var ejendommelig, selv efter Det Tredje Rigets standarder. Generaloberst Werner von Fritsch, øverstkommanderende for den tyske hær og nylig kritiker af Førerens ekspansionistisk drømme, var indkaldt til Rigskancelliet af Adolf Hitler. Oberst Hoßbach, Hitlers adjutant, havde dagen forinden advaret generalen om, at han ville blive konfronteret med en mand, der beskyldte ham for at have begået en unævnelig handling. Hoßbach mødte nu den gamle soldat, som brysk mumlede: ”Jeg må ubetinget se det svin”, og fortsatte til biblioteket sammen med Hoßbach.²⁵ Efter at have tjent som Førerens hærchef gennem de seneste fire år, mente Fritsch, at han var rede til hvad som helst.

Werner von Fritsch var idealet af en hærofficer. Han havde opnået et fremragende resultat som elev på *die Kriegsakademie* og havde under Første Verdenskrig udmærket sig selv som stabsofficer. I 1917 var han blevet ramt i hovedet af en granatsplint. Som mange af sine officerskolleger udtrykte Fritsch lejlighedsvis sin afsmag for nazisterne, skønt han generelt billigede Hitlers udenrigspolitik. Fritsch havde ført tilsyn med den hurtige opbygning af Wehrmacht og havde sameksisteret fredeligt med Hitler frem til 1937, hvor han blev bekymret over SS' stigende magt og over Hitlers ”impulsive” udenrigspolitiske tiltag.

I biblioteket fandt Fritsch både Hitler og dennes vigtigste løjtnant, Hermann Göring. Hvad Fritsch ikke kunne vide var, at han var målet for et omhyggeligt komponeret drama, som var ved at skulle udfolde sig. Hitler førte de to generaler til en afsats øverst på en trappe. På et signal fra Hitler eskorterede to Gestapo-mænd